

האורה

1. ספר בינה לעיתים - חלק ב - דרוש ג לתפלה

ברוב טובו גזרה חכמתו כי בהגיע תור איש ואיש להיות נדון על מעשיו הוא ית' עורך לפני האיש ההוא כעין שאלה, על העושה כך וכך מה יהיה דינו ומשפטו, והוא עצמו אומר וגוזר בפיו הוא ראוי לכך וכך. ואז אומר הוא ית' כן משפטך אתה חרצת, הן לטוב הן למוטב. אולי ע"ז אמר המשורר ע"ה - פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט (תהלים לו ל).
...ולכן אמר המדרש שמיתתו של אדם ותחייתו אינה אלא בלשון, כי אין הקב"ה רוצה לתת שכר ועונש לאדם אלא על פיו ממש, שלשונו תדבר משפטו לחיים או למות... ונמצא שהאדם תחלה הוא עצמו עושה הגז"ד מה שראוי, ואח"כ הוא ית' מקיימו ומאשר גזרתו ואינו רוצה לגזור עליו כלום קודם שפיו ירשיענו:

2. הרב מנחם מרקאנטי שמות כ"ט א

אל יעלה בדעתך כי העונשים הכתובים בתורה הם כמו המעניש את האדם על עברו על מצות המלך, לא כן, רק הן דבר טבעי ממש, כי המבטל ממצות התורה, אותו הטוב שהיה נשפע בסיבת עשייתה הוא נמנע. כדמיון מי שאינו, זורע שדהו, שאינו קוצר, וכמי שאינו לובש בגדים שגופו מתקרר. וכמו שטבע האש לחמם וטבע המים להרטיב והלחם להשביע, כך טבע כל מצוה ומצוה לעשות אותם הטובות שנאמרו בה, או אותן העונשים שנאמרו בבטולה.

3. ספר בעל שם טוב על התורה - פרשת קדושים

ובאמת כל זה נסיון גדול, כי קבלנו ג) שאין נגזר על אדם שום גזר דין, אלא אם כן הוא פוסק בעצמו כן, ובוודאי לא יפסוק על עצמו, אלא מראין לו אדם שעשה איזה עבירה מעין מלאכתו, מלאכת עבירה שלו, והוא פוסק עליו את הדין, וחותר זה הדין על עצמו ר"ל: (אוצר החיים פי משפטים דקצ"ג ע"ב):

כשרוצים למעלה לדון את האדם על איזה עבירה, מראין לו מן השמים זו העבירה ומעשה זו בסגנון אחר, אצל אדם אחר, וזה האדם הוא כועס על חברו, ואמר שהוא ראוי שיעלה לו כך וכך, ומה שאמר ודן את חברו, בזה הפסק עצמו דנין אותו, כי הוא בעצמו היה דן את עצמו בלא מתכוין, ועל כן הזהירו חכמינו ז"ל (אבות פ"א) והוה דן את כל האדם לכף זכות, כי בהיות כשידין את חברו לזכות, לא יתן פסק על עצמו, ולא ידונו אותו בשום עונש בחייו, וזה שאמרו ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ר"ל דבר זה תדע שאין מראין לך מן השמים מעשה חברך שתדין אותו, עד שתגיע למקומו ממש, שעשית גם אתה כמעשה חברך, ומראין לך מן השמים מעשה חברך שתדין אותו, וכאשר תדין אותו כן יהיה לך, ונמצא שעל ידי זה תמיד תראה שתדין אותו לכף זכות, ובהוה תדין אותו בעצמך גם כן לכף זכות ודפח"ח: (פרי חיים אבות פ"ב מ"ד, ופי"ג מ"א):

3ב. ליקוטי מוהר"ן קיג

ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו (אבות פרק ג). כי שמעתי בשם הבעל - שם - טוב: כי קדם כל גזר דין שבעולם, חס ושלוש, מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא. ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין, חס ושלוש, שואלין אותו אם הוא מסכים, אזי נגמר הדין, חס ושלוש. והענין, כי בודאי אם ישאל לו בפרוש על עצמו, בודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כן. אך מטעין אותו, ושואלין אותו על כיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין:

4. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ/ב

יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצווה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה ...

5. רמב"ם ספר המצות - מצות עשה - מצוה קעז

מצוה קעז - ...בצדק תשפוט עמיתך ... שראוי לדון את חברו לכף זכות.

6. חסד לאברהם השקת יט

הבי' ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ויאהוב הכל כאלו היו אחיו, ויותר מזה עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כלם ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו, ויאמר מי יתן ויהיו אלו צדיקים שבים בתשובה ויהיו כלם נביאים... ויכסה מומם, ולא יסתכל בנגעייהם, אלא במדות הטובות אשר בהם, ויאמר בלבו: אלו היה העני המאוס הזה בעל ממון רב כמה הייתי שמח בחכמתו, כמו שאני שמח בחברת פלוני, והרי זה אלו ילבישוהו הלבושים הנאים כמו פלוני, הרי אין בינו לבינו הבדל, אם כן למה יעדר כבודו בעיני, והרי בעיני ה' חשוב ממנו, שהוא נגוע מדוכה עוני ויסורין ומנוקה מעון...

6א. ליקוטי מוהר"ן רפב

דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, על - ידי - זה מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה... ואף - על - פי שאינה רואה שהוא רשע גמור, אף - על - פי - כן צריך אתה לחפש ולבקש למצא בו מעט טוב ששם אינו רשע... כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועל - ידי - זה שאינה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, על - ידי - זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישבו בתשובה והבן:

7. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ/ב

ר' אלעזר ברי' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה.

8. תלמוד בבלי / מסכת ברכות / נח/א

הוא היה אומר אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי כמה בשר הביא לפני כמה יין הביא לפני כמה גלוסקאות הביא לפני וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי אבל אורח רע מהו אומר מה טרח בעל הבית זה פת אחת אכלתי חתיכה אחת אכלתי כוס אחד שתיתי כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו.

9. עין איה / ברכות ב / פרק תשיעי רפז.

וכיון שנפשו טובה הרי הוא מוצא לפניו נכון לדון לכף זכות וכף צדק... והנפש הרעה שלא תוכל לצייר כ"א רק רע, תשקף ג"כ על העולם בעין רעה, ותתיאש מכל צדדי החיים שתוכל לדון אותם לרעות ולהקטין את הטובות בקטנות ערך.

א3. ספר מלכים א פרק כ

(לט) ויהי המלך עבר והוא צעק אל המלך ויאמר עבדך יצא בקרב המלחמה והנה איש סר ויבא אלי איש ויאמר שמר את האיש הזה אם הפקד יפקד והיתה נפשך תחת נפשו או ככר כסף תשקול:
(מ) ויהי עבדך עשה הנה והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך ישראל כן משפטך אתה חרצת:
(מא) וימהר ויסר את האפר מעל עיניו ויכר אתו מלך ישראל כי מהנבאים הוא:
(מב) ויאמר אליו כה אמר ה' יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו:
(מג) וילך מלך ישראל על ביתו סר וזעף ויבא שמרונה:

עע

רש"י משלי פרק י פסוק כד

(כד) מגורת רשע - מה שהוא ירא יבא לו דור הפלגה יראו ואמרו (בראשית י) פן נפוץ וסופן כתיב ויפץ ה' אותם משם (בראשית י). ותאות צדיקים יתן - מי שבידו ליתנה (לתת):

6. רש"י נחום פרק ג פסוק ח

(ח) הטיטבי מנוא אמון - אמון לשון פדגוג. מנוא הגדולה שהיתה אומנת מלכי מצרים דמרבי בה מלכו.

א4. עין איה / ברכות ב / פרק תשיעי-הרואה / רפז. ברכות נח/א

ומתוך התוצאות שבאלו שתי הנטיות, נבין שהדרך האמתית שעליה ובגללה נוצר האדם הוא להיות בעל עין טובה נגד המקום ונגד הבריות, ולקנות בנפשו מושגי יושר של הכרת טובה לאדון כל ב"ה, "והתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך".

(3-7) ילקוט שמעוני משלי - פרק לא - המשך רמז תתקסד

ד"א אשת חיל זו תורה, ורחוק מפנינים שהיתה לפני ולפנים וזכה משה והורידה לישראל, ושלל לא יחסר שלא היה חסר דבר ממנה. ד"א אשת חיל מי ימצא. אמרו מעשה היה בר' מאיר שהיה יושב במנחה בשבת ודורש ומתו שני בניו, מה עשתה אמן הניחה שניהם על המטה ופירשה סדין עליהם, במוצאי שבת בא רבי מאיר מבית המדרש אמר לה היכן שני בני, אמרה לו לבית המדרש הלכו, אמרו לה צפיתי בבית המדרש, ולא ראיתים, נתנה לו הכוס של הבדלה והבדיל וחזר, ואמר לה היכן שני בני אמרה לו פעמים שהלכו למקום פלוני ועכשו הם באים, הקריבה לפניו לאכול, לאחר שאכל אמרה לו רבי שאלה יש לי לשאול, א"ל אמ רבי שאלתך, אמר לו רבי קודם היום בא אחד ונתן לי פקדון ועכשו בא ליטול אחזיר לו או לאו, אמר לה בתי מי שיש לו פקדון אינו צריך להזיר לרבו, אמרה לו חוץ מדעתך לא הייתי מחזרת אותו, מה עשתה תפשה אותו בידו והעלהו לחדר והקריבה אותו למטה, נטלה הסדין מעליהם וראה שניהם מתים מונחים על המטה, התחיל בוכה ואומר בני רבי רבי. בני בדרך ארץ ורבי שהיו מאירין עיני בתורתך, באותה שעה אמרה ליה רבי לא כך אמרת לי שאנו צריכין להחזיר פקדון לרבו, כך ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך, א"ר חנינא בדבר זה נחמתו ונתישבה דעתו לכך נאמר אשת חיל מי ימצא.

4. ילקוט שמעוני שמות - פרק יח - רמז רע

ומה תלמוד לומר מן הבקר עד הערב אלא מלמד שכל מי שמוציא את הדין לאמתו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

6. עין איה / ברכות ב / פרק תשיעי-הרואה / רפז. ברכות נח/א

וכיון שנפשו טובה הרי הוא מוצא לפניו נכון לדון לכף זכות וכף צדק, שיודע בעצמו מדת טובו שאלמלא הי' הוא בעה"ב מכניס אורחים, אם יהי' בידו היו מקבלם בסבר פנים יפות בשמחה ובעין יפה. א"כ גם בעה"ב זה ודאי טרח ג"כ הכל בשבילי, מפני שהתכונה הטובה של אהבת רעים הי' כדאי להכריעו לכל אלו המעשים...

א2. עין איה / ברכות ב / פרק תשיעי רפז.

שיודע בעצמו מדת טובו שאלמלא הי' הוא בעה"ב מכניס אורחים, אם יהי' בידו היו מקבלם בסבר פנים יפות בשמחה ובעין יפה. א"כ גם בעה"ב זה ודאי טרח ג"כ הכל בשבילי, מפני שהתכונה הטובה של אהבת רעים הי' כדאי להכריעו לכל אלו המעשים. אבל האורח הרע, שאינו מצויר בנפשו עושה טוב באמת, לא יוכל לצייר ציור הגון וטוב ומחפש צדדים להקטין את הרושם הטוב, ואם ימצא צדדים ליחס לרע מיחשם...

ב2. עין איה / ברכות ב / פרק תשיעי רפז.

כן נפש צדיק הזכה המוכנת לעשות טוב, תשקיף על ההשגחה האלהית בעין טובה, כי מנפשו יחזה שרצונו רק להיטיב... ונתנה הבחירה הזאת ביד האדם, כדי שתהי' מקושרת בעקב הנפש הטובה ג"כ עריבות החיים ושקיטת הלבבות בעוה"ז. ומטובת העין לגבי ההשגחה העליונה תבא ג"כ טובת עין אל הבריות באהבה ושלוש.